

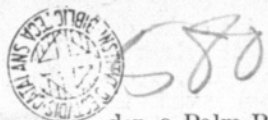
GASETA DE LES ARTS

15 AGOST 1926

DIRECTOR: JOAQUIM FOLCH I TORRES

Any III.—Núm. 55

Josep M.ª Sert, el gran decorador i les pintures de la Seu de Vich

La premsa de França i la nostra ha constatat recentment el gran triomf que el nostre artista, en Josep Maria Sert, ha assolit darrerament amb l'exhibició dels plafons destinats a la Catedral de Vich, en els pavellons del Jeux de Paume, annexos al Museu del Luxembourg de París. El sol fet de què l'Estat Francès hagi cedit un local dels seus museus d'art modern, per a exhibir l'obra de l'artista, prova clarament el prestigi que aquest ha aconseguit a França, on el seu nom ocupa el lloc més alt entre els grans decoradors moderns. Aquest prestigi, que ha assolit un home, positivament retret a la popularitat, i que una íntima complexió aristocràtica, gairebé involuntàriament l'allunya de tot el que sien elogis públics; aquest prestigi, que passant les fronteres ha donat a n'en Sert l'encàrreg de vastíssimes decoracions destinades a grans palaus d'Anglaterra i de l'Amèrica del Nord; aquest prestigi que s'ha format lluny dels salons oficials i dels llocs on es donen les públiques recompenses, té per base la sola producció del gran pintor; producció vastíssima i esforçada en la qual s'han resolt dificultats i problemes de tècnica pictòrica i artística superiors en volada material a tots els que s'hagi proposat modernament la pintura d'arreu del món.

Saludem per tal en Josep M.ª Sert, un artista nostre, que ve a fer reviuir les gestes artístiques dels grans decoradors del renaixement, i amb el qual ve a desmentir-se plenament la dita de què el temps modern ha posat en desús aquelles. Encara els grans palaus públics i els de les nostres aristocràcies del negoci i de la sang, ofereixen vastos murs a la decoració, quan hi ha un decorador qui els sàpiga omplir amb quelcom més que teles pintades, i obedient al principi fonamental del seu art sàpiga crear un ambient d'insomni dins de quatre murs d'una estança.

Prova d'això, és l'abundosa producció de l'artista des de l'any 1900 en què s'establí a París, fins l'any 1925. En 1900 debutà a París amb la decoració del menjador del Pavelló Bing a l'Exposició Universal,

i del mateix any són els plafons que decoren l'Hall del Palau de Justícia de Barcelona. Venen després els primers plafons destinats a la Catedral de Vich, exposats a can Parés, als quals segueix l'esplèndida decoració de la Sala de Festes del Palau del marquès d'Allella a la nostra ciutat. D'aquí comencen les grans comandes fora de Barcelona: A París decora la Sala de Música del Palau de la marquesa de Polignac i el vestíbul de la casa de D. Lluís Errazu; segueixen el gran Saló de Música de Ken Haus (Anglaterra); el Saló del castell de Sympne (Anglaterra), propietat de Sir Philip Sassoon; el

gran menjador del castell de Wretham (Anglaterra); el Saló de Coombe Court (Anglaterra); l'escala d'honor del Palau Elchingen, a París; la decoració per una de les sales de Maricel, a Sitges, traslladada per Mr. Deering al seu Palau de Chicago; decoració pel menjador del castell de Laversine, del baró Robert de Rothschild; menjador del marquès de Salamanca a Madrid; saló pel Palau del Sr. Errazuriz, a Buenos Aires; gran Sala de Ball del Palau de Sir Philip Sassoon, a Londres; menjador de Mlle. Chanel, a París; decoració a Pittsburg pel Palau de M. H. Philips; Sala de Música de Mrs. Cos-

den, a Palm Beach (Estats Units); sala de ball de M. Maurici de Verdel, a París, i ara, els nous plafons de la Seu vigatana.

Són vint-i-cinc anys de la vida d'en Sert, aprofitats, certament. A vint-i-cinc anys s'instalava el nostre gran artista a la capital de França, i començava el seu treball, que avui és ja superior al que produeixen molts artistes al llarg de tota la seva vida; treball alternat amb viatges a totes les parts del món que poden oferir un interès a l'artista; treballs alternats amb la contemplació i l'estudi dels grans moments i de les grans obres d'art. Sòjorns prolongats a Itàlia, estudiant els grans decoradors. No menys prolongats a Espanya, davant els escultors i els mestres del barroquisme espanyol del sis o del set cents, i encara, treballs i estudis nodrits per una sòlida documentació que li ha formada una vasta cultura, de la qual s'en alça segura en les seves amples volades la fantasia d'aquest gran creador.

No es tracta doncs d'un prestigi sense fonaments; no és la d'en Sert una d'aquelles glòries a la moda. Al llarg de vint-i-cinc anys, en Sert, cada una de les rares vegades que ha exposat una de les seves obres, ha obtingut un triomf igual. El seu art ple de modernitat no passa; els esplendors de la seva decoració fastuosa, que no té altres precedents que a Venècia, no són esplendors de cavalcada, que esdevenen a la llarga fatigants. Tenen al fons una ànima que hi palpita, un accent humà pronunciatíssim, i lluny de

les intimitats pròpies a la complexió de l'esperitualitat moderna, tenen el mèrit enorme de donar dins les notes minces i un xic mesquines de la vida d'ara, un sostingut de lo grandios, que s'ha aguantat inalterable i potent al llarg d'aquest quart de segle que és, sens dubte, un dels més moguts de la història artística moderna.

Aquests són els prestigis de l'obra d'en Sert, que avui és considerat en el món, com un dels més grans decoradors dels temps moderns; i això per glòria nostra.

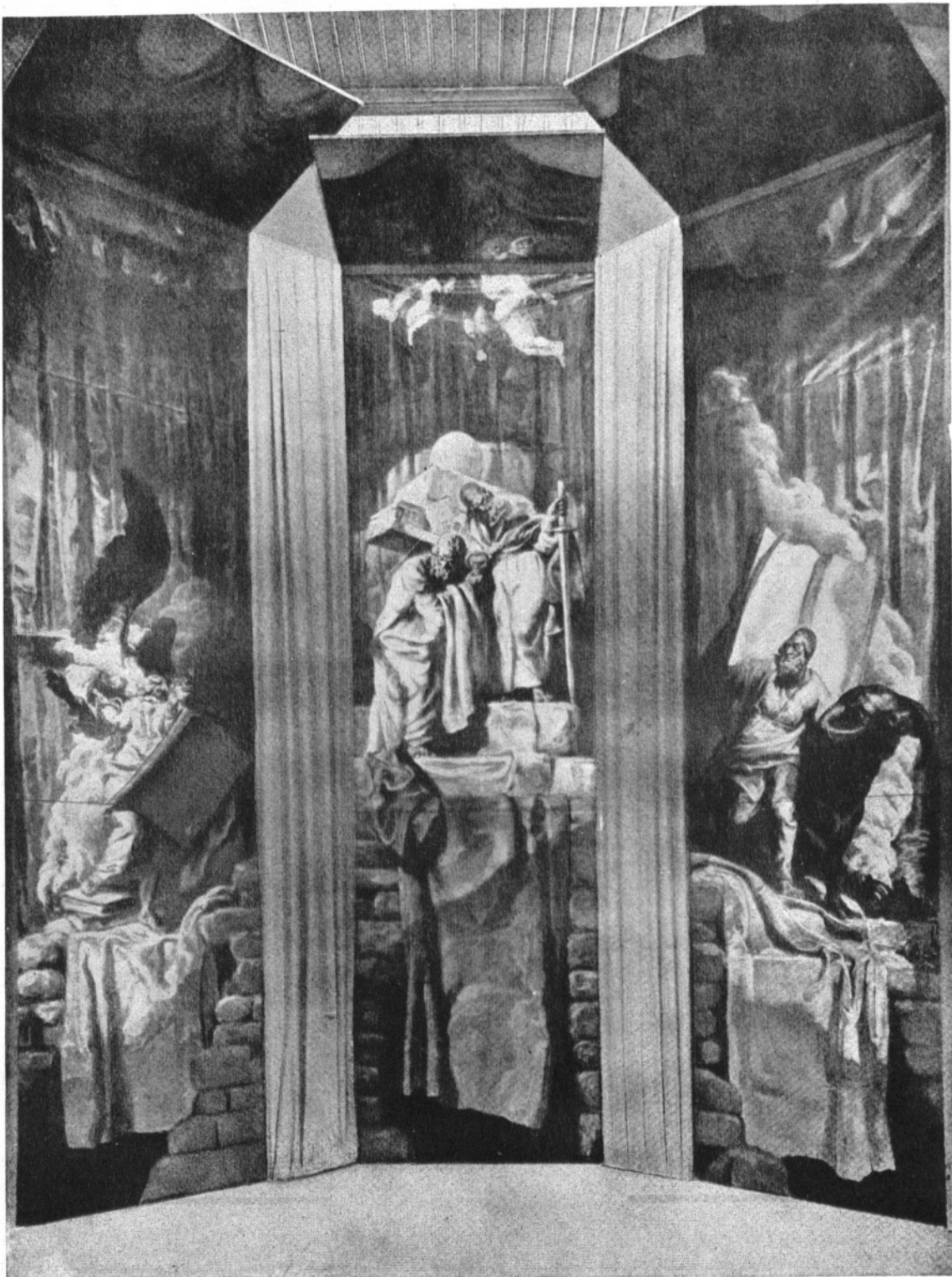
La formació artística d'en Josep M.ª Sert no es deu a cap escola.

El gran pintor Josep M.ª Sert, que decora la Seu de Vich. — Retrat per Ramon Cases en 1916, conservat al Museu de Belles Arts de Barcelona.

Apresos els rudiments del dibuix amb professors i acadèmies particulars, pot dir-se que el seu gran instint i la seva furiosa vocació de decorador l'han guiat. En Pascó, que intervenia com artista en la fàbrica de tapiceries del Sr. Sert, pare del nostre gran decorador, reconegué ben aviat les grans aptituds del que avui és considerat a França com el primer dels grans mestres moderns de la pintura mural. En Sert, que estimava en en Pascó l'home de grans instints artístics, es sentia per ell ben comprès i animat en el camí que somniava de seguir. En Josep M.ª Sert, en morir el seu pare, deixà les tasques de la fàbrica on curava de la part artística i es traslladà a París, portant un somni que no ha realitzat totalment encara. Aquest somni era la decoració total de la Catedral neoclàssica de Vich; somni que al llarg de vint-i-cinc anys de meditacions i d'estudis, ara va prenent cos. Obra de maduresa, en els plafons suara exhibits a París i que aquí reproduïm, s'hi sent la plenitud a què ha arribat l'art d'en Sert i és bell de pensar que el fruit madur l'hagi guardat l'artista per a oferir-lo a la seva terra nadiua, donant-nos amb aquesta decoració de la Seu vigatana, un cop sia completa, el més gran monument de la pintura mural moderna que hi hagi al món.

D'aquesta decoració n'hi féu comanda el gran Bisbe Torras i Bages. El Prelat filòsof, que es complavia en la conversa amb els artistes, escoltà en Sert quan era tot just un jove, i comprengué tota la grandesa de la concepció pictòrica que havia de revestir de pompes de color i de significacions els murs i les voltes llises de la Seu que regia. El Bisbe i el Capítol de Vich, fent honor a les tradicions glorioses d'aquella Seu, on l'art ha sigut tothora estimat, on s'ha creat un Museu que és un honor de la Pàtria, feren l'any 1904, l'encàrreg formal a l'artista, que del primer impuls oferia l'any 1908 una sèrie dels 14 primers plafons destinats al monument que exposà al Saló de París, junt amb el pla general de l'obra i després a can Parés, a Barcelona. Des d'aleshores, entre l'esforç de les grans obres creades, el pensament d'en Sert ha gravitat vers aquest punt central de la seva vida i de la seva obra: la Seu de Vich. Ara, el seu gran esperit, nodrit per totes les conquestes que ha assolit la seva intel·ligència i la seva inspiració, sembla aplomat damunt la gran decoració vigatana, de la qual ara ha exposat la part destinada a l'absis, i que pel que diuen les reproduccions adjuntes, s'ens

Els tres grans plafons del fons de l'absis de la Seu de Vich, representant, el del centre, els Apòstols Sant Pere i Sant Pau, i els dels costats, dos dels Evangelistes. La disposició dels plafons és tal com eren presentats a l'exhibició al Jeux de Paume de París.

ofereix amb un accent de noble i inigualada grandiositat.

La concepció pictòrica de la Seu de Vich és vastíssima, com vastíssima és la superfície mural a cobrir. L'obra d'estil neoclàssic que en Sert decora, fou construïda l'any 1780. Consta de tres naus i la coberta és composta de tretze cúpules sostingudes per pilars quadrats. La llargada total de l'edifici és de 10 per 25 metres d'ample a una alçària mitja de 30. La decoració ha de revestir totes les superfícies compreses entre els motlluratsges i faixes del element arquitectònic, que seran el natural enquadrament d'aquella. Les referides superfícies, de baix a dalt, es distribueixen en tres zones: 1.ª Els plafons que van de terra a la cornisa, que fa la volta al temple. 2.ª Els plafons a mitja alçària entre els altars laterals i la cornisa. 3.ª Els timpans damunt la cornisa i les cúpules.

En el pla general de l'obra, que el pintor ha mantingut en tot l'essencial, l'artista partint del principi de què el Temple és la Casa de Déu, ha

concebut el conjunt pictòric com una representació de la Vida segons el nostre dogma. Així, en la part baixa, representa en la sèrie de plafons sota motllura, la vida terrenal. En les cúpules i els timpans damunt motllures, la vida celestial, i en els plafons de la regió intermitja, la història Santa per la qual els dos móns es posen en contacte formant la unitat universal pel mitjà dels missatgers de Déu: Els Profetes, els Angels, el Crist. A dreta, tota la sèrie del Nou Testament. A esquerra, la de l'Antic.

Els temes principals d'aquesta decoració grandiosa corresponen als tres punts ressortints de l'edifici, que són: I. L'absis central. II. Els murs testars de les naus en el dors de la façana, *vis-à-vis* de l'altar. III. La cúpula central.

La decoració de l'absis, presenta en el plafó central, Sant Pere i Sant Pau, que sostenen amb les seves espatlles un bloc enorme, esboç de l'Església futura. Damunt d'una socolada de pedres en ruïnes, com d'un vell edifici pagà, s'alcen les

dues figures dels apòstols, grandioses, destacant damunt d'un folgat cortinatge on campen núvols i on voleteigen àngels. A dreta i esquerra, quatre plafons, amb igual tema de sòcol, representant els quatre Evangelistes portant oberts els quatre llibres. Finalment, els dos grans plafons laterals del Presbiteri, presenten dues composicions vastíssimes representant a esquerra, l'Homenatge de l'Orient a l'Altar; a esquerra, l'Homenatge de l'Occident.

En aquestes dues composicions magnífiques la fantasia prodigiosa del pintor ha desplegat els seus grans vols. En el plafó de l'Orient, els Elefants enormes portant al llom els dos Reis i els grups dels pobles i les races, i les precioses càrregues de la sumptuositat oriental, flecten els genolls davant l'altar. L'Occident presenta a Déu les proes de les grans naus d'on desembarca el Rei Blanc amb la corrua simbòlica de la història i l'escultura.

En els plafons del capçal de l'església enfront l'altar, s'hi representa al centre la Crucifixió. Hom imagina l'escena culminant desenrotllada per aquest gran compositor. A l'esquerra, hi haurà l'enterrament del Crist i a la dreta, el Judici Final. Dessota d'aquests tres grans plafons, a banda i banda de la Porta principal, hi haurà els Profetes, cloent el Llibre de l'Antic Testament.

Dalt de les voltes, la composició general és presidida per la Santíssima Trinitat que ocupa la cúpula central. L'esboç d'aquesta obra revela una concepció magnífica. En les tres

petites cúpules que van de la porta a la cúpula central, cobrint la nau mitgera, s'hi representarà la multitud dels Benaventurats entrant al Cel, precedits del Crist. En les tres cúpules de la nau esquerra, els àngels missatgers de Déu al homes. En les tres de la dreta, les Oracions, missatgeres dels homes a Déu. En els timpans de les finestres, s'hi representaran en sengles composicions «El do de la Vida», «La Ingratitud», «La Justícia Divina», «El Penediment», «El Missatge d'Amor», «El Cant d'Acció de Gràcies». En els vint timpans de les cúpules hi seran representades les Beatituds. A les dues extremitats del creuer dos grans plafons representant «La Vida Activa» i «La Vida Contemplativa».

«La Vida Activa» mostra l'existència de l'home dins un bell escenari de la Plana de Vich. Al centre, en primer terme, «La Casa». A l'un costat hi ha un interior, amb «El Naixement de l'Home», i a l'altre, un interior amb «La Mort de l'Home». En el dintell, «L'Home, la Dona i els fills». Al fons es veu «El

«L'Homenatge de l'Orient» a l'altar. Plafó del costat de l'Epístola en el Presbiteri de la Seu de Vich.

Poble», amb el carrer que porta a l'església, vers on van i d'on surten les corrues d'«El Bateig», «El Casament» i «L'Enterrament». El conjunt d'aquesta composició, el concepte de la qual és d'una grandiositat singular, és arquejada per un gran pont, per on passen en processó «Els joves que van cap a la «sebra» d'un costat, i de l'altre «Els vells que tornen portant les collites».

El gran plafó de «La Vida Contemplativa» té per escenari «El Montserrat». En cada una de les seves ermites es desenrotllen escenes de la vida mística. Al cim es representa «Sant Francesc rebent els estigmes». El conjunt és banyat de llum de lluna i de pampelluguejos de celsties.

Heu's aquí la vasta concepció de la

decoració de Vich, de la qual se n'ha realitzat ja una part important i en la qual l'artista treballa ara febrosament, abocant tota la força del seu geni en aquesta obra que serà, sens dubte, la gran obra de la seva vida i que dintre pocs anys veurem, si a Déu plau, acompanyada, començant-se ja ben aviat la col·locació de les grans teles en els murs.

En aconseguir-se un nou pas d'aquesta gran obra, la nostra GASETA DE LES ARTS ve a retre el seu humil homenatge al gran decorador, sentint-se orgullosa de què sia un dels nostres l'acomplidor d'aquesta decoració, que constituirà, com hem dit, un dels més grans esforços de l'art modern.

JOAQUIM FOLCH I TORRES

Les nostres ruïnes a l'Amèrica del Nord

El claustre de l'abadia de Cuxà al Metropolitan Museum de Nova York

La moderna cultura americana es proveeix d'eines d'estudi, i no repara en res per a procurar-se aquelles coses que li són necessàries. Així, en l'aspecte dels estudis de l'arqueologia i de la història de l'art, veiem com els seus museus, grans

dipòsits de materials procedents de les ruïnes de totes les civilitzacions, es van nodrint dia darrera dia. Les escoles arqueològiques americanes a Itàlia i a Grècia; els seus arqueòlegs agregats a les escoles europees d'Egipte; les seves missions exploradores a la vella terra del Nil i a Mesopotàmia no s'han limitat a estudiar, sinó que han portat al seu país els elements materials d'aquells estudis.

Més recentment l'Amèrica ha comprès l'enorme interès de la civilització medieval europea, i les seccions d'art medieval dels seus museus es van nodrint prodigiosament. L'art romànic, sobretot, ha promogut un important moviment d'estudis especialitzats. Aquí hom veu els llibres famosos de Kingsley Porter sobre l'escultura romànica de l'occident d'Europa. Aquí els de Walter Koeh sobre la nostra pintura romànica i els de Pout sobre la pintura gòtica. I amb els estudis fan cap a l'Amèrica els materials que són susceptibles d'ésser exportats.

Potser els arqueòlegs americans, millor que els d'Europa, han comprès l'enorme interès d'aquesta pintura romànica damunt taula i d'aquesta la nostra escultura en talla dels segles XI al XIII. Ells veuen que avui no es pot pas començar el capítol de la història de la pintura medieval a l'Occident sense conèixer aquests materials. Ells en comprenen tota la valor i s'en emporten els exemplars que poden al seu país.

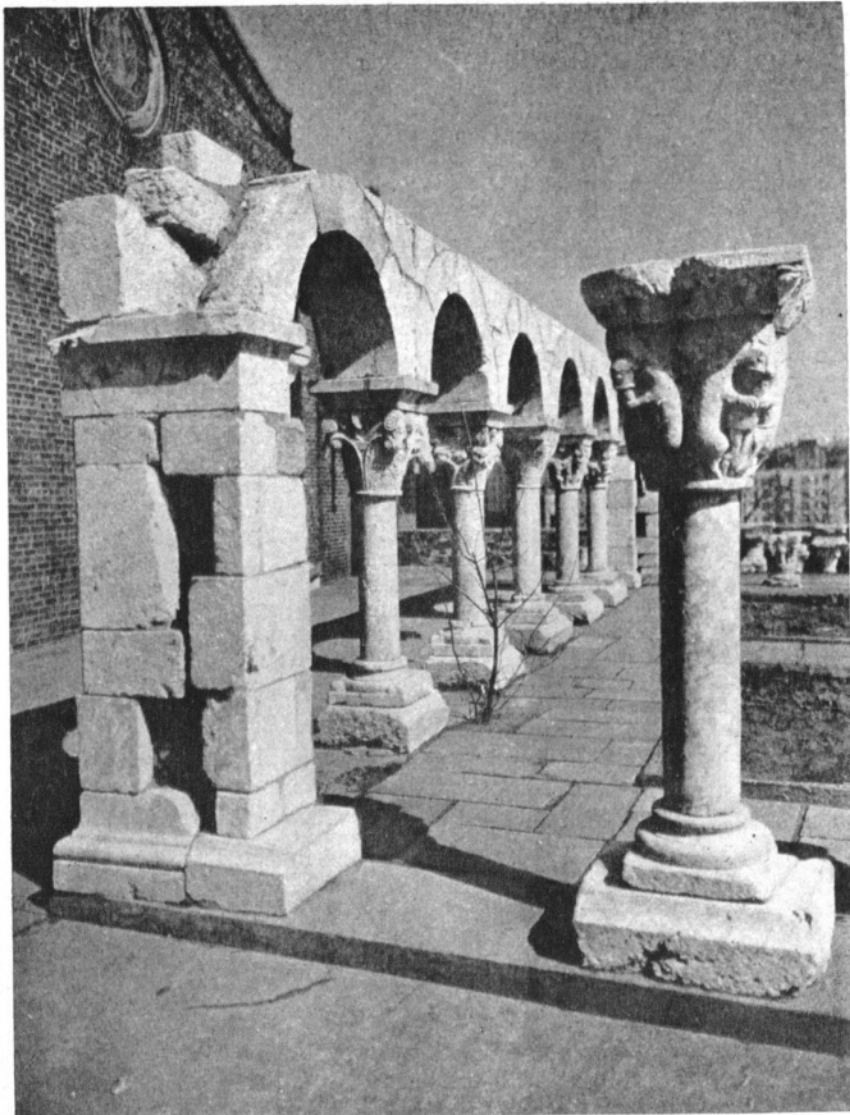
Sortosament Catalunya ha salvat el gros del seu art romànic. Les col·leccions de Barcelona, de Vich, de Lleyda; els nuclis de la Col·lecció Plandiura i algun de nou que s'en està formant, en són testimoni; però avui és tal la fúria dels americans

pel romànic nostre, que els nostres col·leccionistes es veuen obligats a pagar preus simplement fantàstics per un frontal romànic. Així, fa uns pocs anys el Sr. Plandiura pagava 40.000 pessetes per un exemplar on hi ha representats els Quatre Evangelistes. Ara mateix el Sr. Bosch i Catarineu ha pagat 50.000 pessetes per un altre frontal d'altar romànic d'Escola Aragonesa.

D'aquesta fúria d'arreplega dels americans, que repercuteix tan sensiblement en el mercat nostre (i que no hauria de repercutir, perquè l'exportació de peces d'aquestes — que la Junta tècnica de la duana de Barcelona prohibeix — hauria d'ésser prohibida en totes les duanes d'Espanya), en tenim una justificació en les esplèndides instal·lacions de l'escultura romànica i gòtica que s'han inaugurat fa poc al Museu Metropolità de Nova York. En lloc preferent d'elles hi figura el vell claustre romànic de l'abadia rosellonesa de Cuxà, lligada per tants segles a la nostra història. Com el govern francès haurà deixat emigrar aquesta obra? Com el Servei de Conservació de Monuments de França s'ha deixat pendre uns restes de tant valor històric?... No ho sabem. El fet és que el claustre de Cuxà ha passat la mar, i ara, sota el cel de

«L'Homenatge de l'Occident» a l'altar. Plafó del costat de l'Evangeli en el Presbiteri de la Seu de Vich.

El Claustre de l'abadia rossellonesa de Sant Miquel de Cuxà, en un dels jardins del Metropolitan Museum de Nova York.

Nova York, obra les coroles dels seus capitells i retalla la silueta dels seus arcs.

Un xic teatral potser, les altres instal·lacions d'escultura medieval europea mostren, però, l'amor amb què són allí rebudes i tractades les nostres ruïnes, les nostres Verges i els nostres sants de pedra que la ignorància unes vegades i l'afany de lucre en altres deixa pendre per al patrimoni artístic dels pobles europeus, i que els americans, comprant-ne tota la seva valor, adquireixen a costa de quantitats que molts museus d'Espanya voldrien com a únic capital per al seu sosteniment perpetu.

Les reproduccions adjuntes mostren les noves instal·lacions del Museu Metropolità de Nova York, recentment inaugurades, que ensenyen ço que haurien d'ésser els nostres Museus en mostrar ço que són els que es nodreixen solament del que aquí deixen fugir.

Dignes de tota lloança i de tot

respecte les finalitats d'aquesta possessió, no són pas ells els qui manquen en emportar-se'n les ruïnes, sinó els europeus que ens les deixem pendre. Car, com podem veure, no es tracta aquí de taules i cadires i fanalets de llauna i caixes i ferrets per a guarnir interiors estil antic, com tants marxen a l'Amèrica; ni es tracta de l'empresari que ha recorregut fa uns mesos el nostre país comprant teules velles amb molsa de les nostres cases de pagès per a fer construccions pintoresques amb aire de cosa vella en la terra nova, sinó de peces que són filles del nostre esperit, trossets de la nostra ànima que no és honest deixar-se'n emportar.

Felicitem els arqueòlegs d'Amèrica pels seus treballs i pel seu treball d'arreglada, que fan honor als seus museus; i en veure reproduït el claustre de la solellada abadia de Cuxà, lamentem que Europa es deixi pendre les ruïnes.

FLAMA.

Faiances perses datades

Peces ceràmiques signades apareixen isolades en totes les èpoques i països de l'Islam. On trobem amb major freqüència noms de ceramistes i marques de taller, és a la ceràmica egípcia dels segles XIII a XIV anomenada de Fostat, els quals han sigut recollits i exposats en un important treball pel conegut col·leccionista i investigador d'El Caire, Dr. Fouquet (1); avui podem afegir-hi en-

cara, quelques dades més mercès a troballes ulteriors. També a les semifaiances perses dels segles XVI a XVIII, imitant la porcellana blana xinesa, era usual posar-hi marques en una forma més o menys asiàtic-oriental, però la majoria, segons sembla, com a mera imitació dels models i rarament amb l'objecte de donar a la peça una verdadera firma de ceramista.

De molta major importància que les peces assenyalades així són els treballs que van proveïts amb una

data segura, ja que és l'únic que ens permet una agrupació cronològica i l'estudi de l'expansió de les diferents tècniques i estils decoratius. La majoria d'innovacions en aquest respecte sortien, pel que sabem, de Pèrsia, i felicitment, mercès a un nombre respectable de treballs documentats, estem en disposició de seguir amb bastanta precisió l'evolució ceràmica, al menys en aquest capital territori, encara que fins avui per la manca completa de dades de lloc autèntiques tinguem de renunciar sempre a una localització segura.

La ressenya que segueix no pot pretendre ésser completa, malgrat haver-se tingut a la vista, en lo possible, la bibliografia sobre la matèria, i haver-se utilitzat les notícies particulars de diferents col·leccions. Doncs el material publicat és, extremadament reduït, en comparació, especialment, amb el que es troba en propietat privada i per la major part desconegut, o al menys sense llegir, i demés, surten cada any noves troballes en excavacions, augmentant considerablement el nombre existent. Avui encara devem estar disposats a grans sorpreses en aquest respecte i no podem estalviar lo bastant les conclusions precises. Encara devem observar que les dades en xifres, en general a l'època avançada, es troben amb major freqüència que les en paraules, que apareixen, però, junt amb les últimes ja en els primers períodes, i demés que, naturalment, totes les dades d'anys que apareixen, en part amb la indicació de mes i dia, estan redactades en àrab, malgrat que pel demés l'epigrafia de la comarca sovint sigui exclusivament persa.

Anant ja a estudiar la *majòlica de reflexos*, que a causa de la seva

extensió per tot el món musulmà apareix d'especial importància, les troballes de fragments, fetes a les excavacions de Samarra, han donat certesa a la hipòtesi, emesa fa temps, de què l'Irak fos considerat com la pàtria d'aquesta tècnica com de tantes altres. En el segle IX, Samarra va existir del 838 al 883; foren decorats allí probablement vasos i rajoles en tons metàl·lics brillants, i certament la gama era de tal varietat que en lloc més s'ha tornat mai a assolir. Aquesta ceràmica de luxe que els Abasides de Bagdad feren fer, aviat va ésser sol·licitada a totes les terres de l'Islam; ha aparegut a les excavacions de Pèrsia i Espanya, però sobretot en major quantitat a les ruïnes del Vell Caire, i sens dubte les peces importades de la capital de l'Imperi donaren el primer impuls per a la fundació de fàbriques de ceràmica de reflexos a les altres capitals. En relació amb això ens apareix com a plenament digne de crèdit la notícia de què Ibrahim II de la dinastia dels Aglabites va fer venir les famoses rajoles del mihrab de la mesquita de Sidi Okba a Kairuan l'any 894 a. de J. C., en part, de Bagdad i en part els féu fer en el lloc per ceramistes mesopotàmics; sobretot una comparació amb els exemplars trobats a Samarra mostra una completa coincidència en la tècnica i en les formes (1). Així tenim amb això una primera dada important per a l'origen de la ceràmica de reflexos islàmica i devem suposar que cap el 900 ja era també feta en alguns tallers en territori irani. Certament que entre aquest moment i els primers exemplars indubtablement perses, datats, s'obra

(1) H. Saladin, *La mosquée de Sidi Okba a Kairouan*. (Paris, 1899), pgs. 7, 16. — F. Sarre: *Die Kleinfunde von Samarra*. («Der Islam», 1914).

Pica romànica que presideix la reconstrucció del claustre de Cuxà a Nova York.

(1) *Contribution à l'étude de la céramique orientale*. (Le Caire, 1900).

un sensible buit que sols hipotèticament i des de punts de vista tècnics podem omplir amb el material conservat. Com a sèrie contínua i tenint en compte les peces datades, qual llista establerta per primera volta per Frederic Sarre (1), podem avui augmentar molt considerablement; la indústria de reflexos persa apareix pròpiament tan sols en el segle XIII i XIV. La peça d'aquesta espècie més antiga i especialment característica per al floreixement de l'anomenat estil de Raghes a causa de la seva elegant execució, encara que poc considerada a les obres que tracten de la matèria, és una copa que en 1913 encara es trobava en el comerç a Londres i que té a la vora una inscripció que cita l'any 607 de la Hég. (1210 de J. C.) (2), (fig. 1). El motiu, ple d'encis, fins ara no ha sigut explicat, que jo sàpiga: es tracta de la representació amb fidel estil, traslladada al llenguatge ceràmic, de la troballa de Schirin banyant-se, feta per el rei Khosran, que més tart ha jugat un paper tan important en la pintura de miniatures persa. La princesa està en el riu, representat pels peixos que l'envolten; el príncep ajupit a la vora dedicat amb atenció a contemplar-la; al seu costat està el cavall amb les brides i la sella, i per darrera surten els encuriosits caps dels acompanyants. Aquest plat ha sortit evidentment del mateix taller al que pertanyen tota una sèrie de productes dibuixats amb igual finor i tractats amb atapaït detall entre els quals hi ha l'hermosa plata dels cavallers, per desgràcia incompleta a la Secció Islàmica de Berlín (3). Una disposició igualment sentimental, com reproduceix la llegenda de Khosran, es troba expressada en els versos plens d'enginy que, disposats en petits quadrets, adornen una bella gerra de la col·lecció Godman fabricada dos anys més tart, el 1212 de J. C. (4). Com a tercer exemplar datat d'aquest grup antic, que empra exclusivament el to daurat sobre vidriat blanc, sense cap altre color, citem una gran copa de la Col·lecció de Berlín, qual decoració interior està del tot descolorida mentre la paret exterior, deixant blancs i en ben conservat vernís, mostra lletres kúfiques estilitzades amb fons de fulles a manera d'arabescos, i permet llegir a l'orla la data de 615 de la Hég. (1218 de J. C.) (fig. 2) (5).

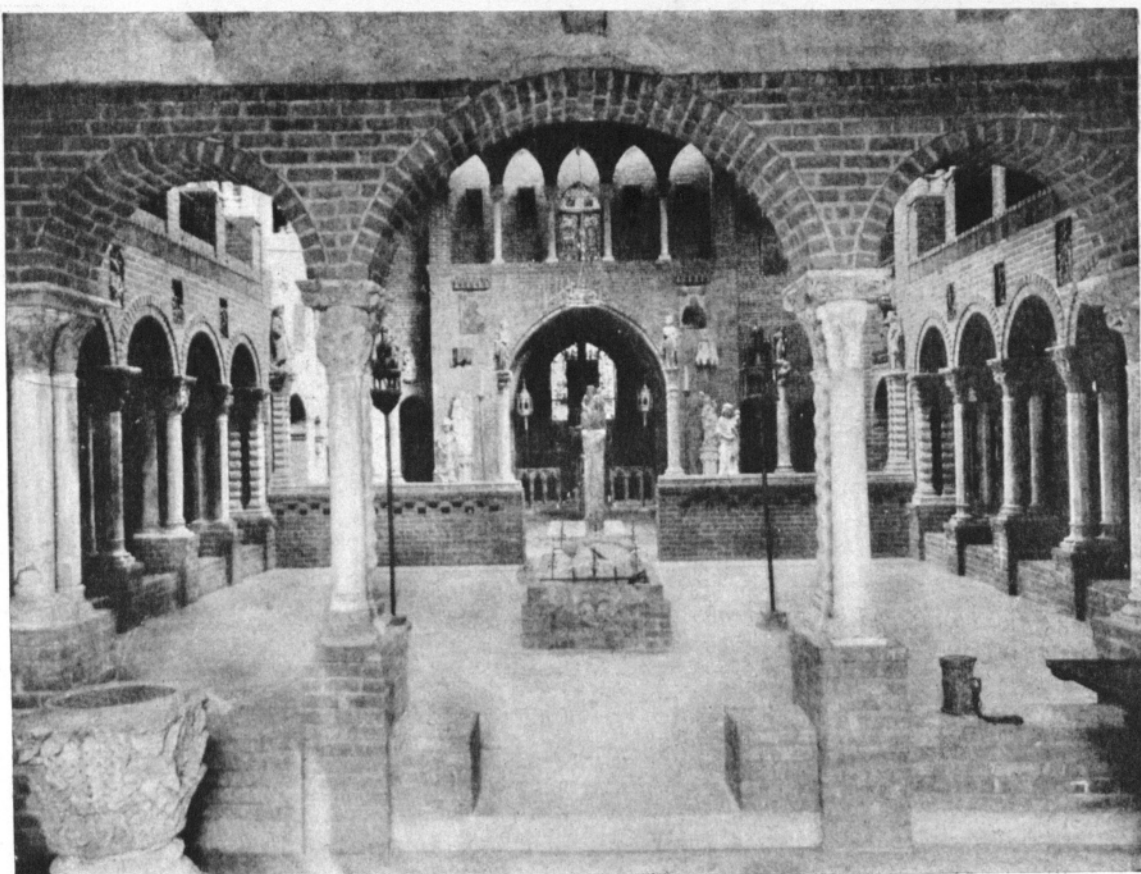
(1) F. Sarre: *Denkmäler persischer Baukunst* (Berlín, 1910), p. 64 ss. *Die persischen Luster fliesen*.

(2) En colors a H. Rivière: *La céramique dans l'art musulman*. (Paris, 1913), lám. 35.

(3) Amtl.: *Berichte aus den Prehistorischen Kunstdammlungen XXX*, fig. 43.

(4) «Errò pel desert, separat de la meua estimada i escric aquestes paraules en el gerro perquè serveixin per recordar-me, l'any 609 de la Hég. Pugui ella, amb la qui sempre somnio, refrescar-se, si ella porta aquest vas als seus llavis; pugui reconèixer la meua lletra, pensar en mi i compadeix el meu amor.» V. Burlington Fine Arts Club Exhibition of the *Jayence of Persia*. (Londres, 1908), lám. 8; i Wallis: *The Godman Collection*. (Londres, 1894).

(5) L'escriptura és quelcom recurvada

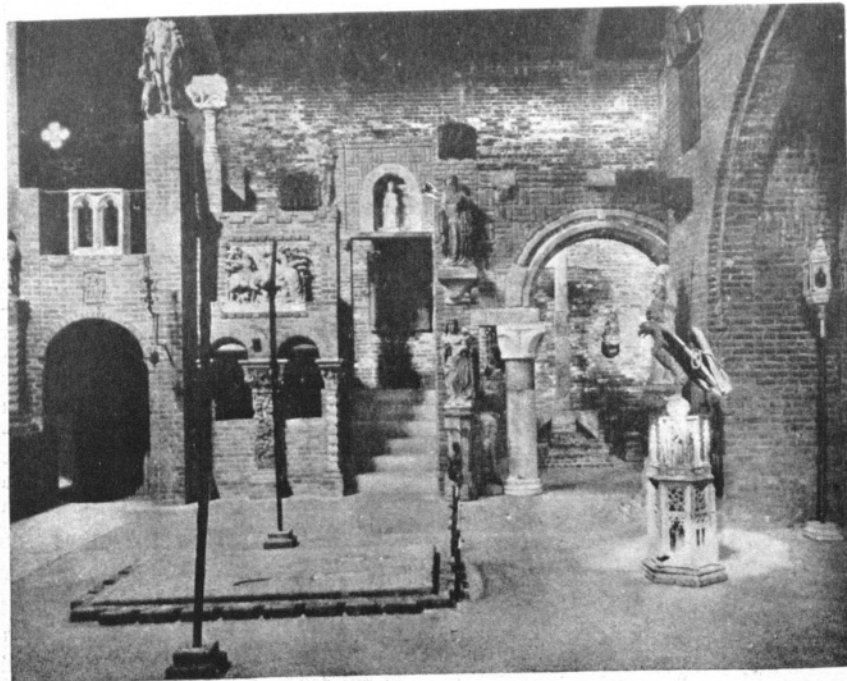
Un aspecte de la Sala d'escultura medieval europea al Museu Metropolità de Nova York.

Raghes, que hem de suposar que és la pàtria de les peces que acabem de descriure i de totes les que amb elles estiguin estretament emparentades, va ésser destruïda ja en 1221 pels mongols, i resta dubtós si la seva indústria de la faiança fou o no aleshores definitivament destruïda. Es cert que a les excavacions practicades allí han aparegut peces de ceràmica que pertanyen sens dubte a un període posterior, però és molt probable que procedeixen d'altres centres de Pèrsia. En tot cas el primer exemplar datat de vas que deuriem citar (seguint abans que tot amb la ceràmica de vasos), és de tan diferent tècnica i artísticament dels primers citats, que, sobretot per la petita diferència cronològica, bastaria a què haguéssim de

atribuir-lo sense reserves a un altre lloc de fabricació, si no hagués sigut trobat en un tal altre lloc, Sultanabad. Es tracta d'una copa amb la representació d'un príncep sobre un tron i amb inscripcions a dins i a fora, que es troba a la Col·lecció Kelekian i és de l'any 624 de la Hégira (1227 de J. C.) (1). El llustre té una coloració grisosa que contrasta amb el to metàl·lic daurat de la ceràmica de Raghes; s'empren també el blau-cobalt i el vert-turquesa. Quaranta anys més tart la mateixa tècnica amb execució quelcom més feble ens és mostrada per una peça de la mateixa provenença i col·lecció, amb un ase saltant en el fons i la data 668 de la Hég. (1270 de J. C.) (2). Es natural suposar que la gran majoria de les faiances

(1) *The Kelekian Collection of Persian and analogous Potteries* (Paris, 1910), (Impressió privada), lám. 39.

(2) *Ibid.* lám. 51.

Altre aspecte de la Secció d'escultura medieval al Museu de Nova York.

de Sultanabad decorades d'aquesta faïsa, que fins ara es feien arribar fins el segle XIV, degué produir-se a la segona meitat del segle XIII. A jutjar sols per la figura (1) no m'atreveixo a decidir si un gerro de reflexos de la Col·lecció Taylor pertany a la mateixa escola, però dec senyalar la primera (1275 de J. C.) de les dugues lectures proposades, 674 i 774 de la Hég., com evidentment més justa. Com a final d'aquesta sèrie s'ha de citar encara un plat de dibuix atapaït que es troba a la Col·lecció Patterson, amb ocells sobre arabescos en el fons i la data 683 de la Hég. (1234 de J. C.) (2).

Molt important és el nombre de les *raioles* perses datades amb certesa, amb pintura de reflexos, que sens dubte freqüentment eren fetes en els mateixos llocs i tallers que els vasos i que per la unitat de llur forma es tracta sempre dels coneguts tipus en creu i en estrella, resulten especialment destinades a l'estudi de les diferències cronològiques i locals. La data de 610 de la Hég. (1213 de J. C.) es pot desxifrar en el fragment d'una rajola en creu amb textos de les Sures a la vora, que es troba al Museu d'Arts industrials de Leipzig, però la lectura és discutible, de manera que encara devem considerar les dues estrelles de reflexos de la Col·lecció Godman de l'any 614 de la Hég. (1217 de J. C.) com l'exemple més antic d'aquesta espècie (3). Mostren cada una, en dibuix diferent, dues llebres al costat d'entrellat d'arabescos, un motiu que aleshores degué aparèixer i després fou llarg temps estimat (vegis més avall). Amb la invasió mongola, la fabricació de revestiments de parets ceràmics no va sofrir evidentment cap llarga parada; doncs el document més pròxim, cert, amb un ocell entre flors, amb reflexos i blau, del Museu d'Arts industrials de Breslau, és de l'any 638 de la Hég. (1240 de J. C., fig. 3). Una rajola amb figures, malauradament molt fragmentada, amb pintura de reflexos gris, que es troba al Museu Kaiser Friedrich de Berlín, és datada l'any 657 de la Hég. (1259 de J. C.), igualment com una rajola ben conservada al Museu de Boston, sens dubte procedent del mateix taller amb figures de marcat tipus mongòlic (4). Per ambdues cal suposar com a lloc de fabricació, Veramin, a causa del seu parentiu amb la coneguda sèrie de rajoles ornamentals, que probablement en altre temps a la Imámzadeh Yáhya en eix lloc servien d'ornament (5) i que es troben dispersats per diversos llocs en propietat privada i pública. Entre les rajoles de la col·lecció Sarre ni ha una en creu que porta la data 661 de la Hég. (1262 de J. C.),

(1) Burl.: *Fine Arts Club Exhib.* 1907 (v. més amunt), p. 16, lám. XI.

(2) Kelekian: *The potteries of Persia* (Paris, 1909), lám. 20, fig. 13 (amb la lectura errònia «673»).

(3) Wallis: *The Godman Collection*. I (Londres, 1891), lám. 1; II, 1894, fig. 18.

(4) *Museum of fine Arts Bulletin*. (Boston, Ansg. 1908, i Kelekian I, c. fig. 20.

(5) Sarre: l. c., p. 67.

Fig. 1. — Plat de reflexos datat l'any 607 de la Hègira (1210 de Jesu-Crist). Es troba en el comerç de Londres.

que naturalment pertoca també a les altres; es troba demés, entre altres, en una estrella del Museu de Nova York (1).

Amb un altre mausoleu, el de Imamzâdeh Djafar, a Damgan, ens posem en relació amb una segona sèrie de rajoles que s'acosta pel dibuix i la tècnica al grup de Veramin, però en la decoració fa un efecte molt més ric per l'ús extraordinàriament encisador de motius animals, mestriolament tractats, al costat dels quals apareixen també altres figures assegudes, lo que és raó suficient per a negar que procedeixen d'un edifici religiós. Una sèrie d'elles es conserven a la Col·lecció Sarre, una altra amb la representació, entre altres de l'escut persa, el lleó davant el sol ixent, a la Col·lecció Piet-Latandrie, al Louvre (fig. 4); cinc de les estrelles reunides aquí porten la indicació d'any, 665 de la Hèg. (1267 de J. C.), que també apareix en certs exemplars de Mr. Godman i a la Col·lecció Mansi de París (2).

A curta distància però, ja plenament en l'estil anomenat de Sultanaabad, més ample i fluid en el dibuix i amb ús discret de taques vert-turquesa al costat del llustre i del blau, segueixen: 669 de la Hèg. (1271 de J. C.) una estrella al Departament Islàmic de Berlín amb un tema corrent, un príncep assegut amb la copa a la mà i servents drets al costat; 678 de la Hèg., altre amb el motiu d'un lleó, en possessió del senyor Kelekian (3) i 682 de la Hèg. (1238 de J. C.), un tercer amb una representació desacomunada a la col·lecció portada fa poc de Teheran pel

- (1) Chatfield: *Rev. Pottery of the near East*. New York (1909), p. 81.
 (2) Sarre: l. c. — Wallis: l. c. II l. 18. Migeon: *Expos. des Arts musulmans*. (Paris, 1903), lám. 35 centre.
 (3) Amlt.: *Berichte aus den prenck. Kunstsammlungen*. XXXIII. Sp. 8. — *Expos. Cassirer*, 1911, n.º 177.

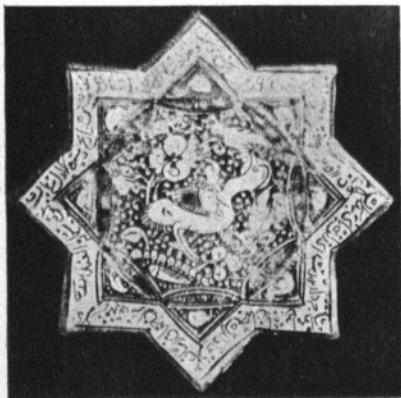

Fig. 3. — Rajola de reflexos datada l'any 638 de la Hègira (1240 de Jesu-Crist), al Museu d'Arts Industrials de Breslau.

Director d'Estudis Dr. Draeger i que pertany ara al Sr. O. Skaller (fig. 5). Es tracta en aquest cas, de la reproducció d'una muralla de ciutat o ciutadella feta de rajoles, amb porta i marlets, sobre les que apareix un cap masculí nibat. La inscripció de la vora amb la data i la orla quelcom molesta que la separa del tema interior, es troben bastant semblants en una peça de la Col·lecció Kelekian del mateix any i evidentment del mateix taller amb el ja citat motiu de les llebres. A aquesta categoria pertanyen demés una rajola amb figures, de Boston,

mostra ja tot això en una estrella del 707 de la Hèg., de la Col·lecció Harding Smith, amb un motiu floral convencional, repetit vuit vegades (1) a la que hom pot adjuntar una petita sèrie de la tomba de Khodabende (1304-1306) a Sultanieh (2), i quelcom després el to de reflexos fins aleshores groc-daurat, vermell o verdós es veu postergat per una tonalitat gris clar de poc efecte pel brill. Com a últim exemple d'aquesta sèrie citarem una rajola del 738 de la Hèg. (1337 de J. C.), de la Col·lecció de Sir H. B. Bacon, que pròpiament sols mereix atenció per

Fig. 4. — Rajoles de reflexos datades l'any 665 de la Hègira (1267 de Jesu-Crist), al Museu del Louvre.

del 686 de la Hèg. i qualques rajoles ornamentals de la Col·lecció Godman de l'any 688 de la Hèg. (1289 de J. C.) (1), amb els seus *pendants* a la Col·lecció Sarre, lo mateix que un altre bell exemplar en possessió del Dr. Draeger amb la data de 697 de la Hèg. (1298 de J. C.) amb rica decoració d'arabescos (2).

En el segle XIV s'empobreix visiblement la decoració; la finor del dibuix és descuidada i es prefereix el relleu inclús per a les formes de reduïdes dimensions. Clarament es

el lloc de troballa (3) i una altre de 740 de la Hèg. (1339 de J. C.), que posseeix Mr. Wallis, en la que apareix ja el motiu dels xiprers tan apreciat durant la última època de la ceràmica persa (4).

En ço que acabem d'exposar hem deixat de costat un grup especialment important de productes de l'art de les rajoles persa, en els que l'efecte del reflexe si possible és augmentat encara, a fi d'estudiar-lo

- (1) Wallis: l. c. II fig. 23.
 (2) Sarre: l. c. fig. 82.
 (3) *Burlington fine Arts Club, Persian and Arab Art Exhibition*. (1885), n.º 138 (sense figura). — Una nota a l'exemplar diu que fou trobat l'any 1294 de la Hèg. (1877 de J. C.), a les ruïnes de Kirman.
 (4) Wallis: l. c. II, lám. 23.

Fig. 2. — Vas de reflexos datat l'any 165 de la Hègira (1218 de Jesu-Crist), al Kaiser Friedrich Museum de Berlín.

ara en conjunt: son nínxols figurats ceràmics que s'apliquen a la paret de quilla de mesquites i mausoleus i inclús en ocasions a les cases particulars, i que foren un cert temps estimats per a indicar als creients la direcció en què havien de resar, substituint el mihrab verdader. Per això servia: bé una única placa amb senzill dibuix, bé es recubria una major superfície amb un camp de rajoles combinades amb unitat. Però sempre es tracta d'un frontó o arc col·locat comunment sobre columnes sortints, rodejat d'inscripcions, ornaments i fons senzills o complicats. Fàcilment s'havia d'accentuar la importància d'un semblant mihrab vist de davant per mitjà de l'efecte plàstic, i en realitat posseïm entre els exemplars conservats exemples tant antics de decoració de reflexos en relleu, que aquesta tècnica degué existir ja quasi un segle abans que fos adoptada en els tipus en creu i estrella de les rajoles de paret usuals.

El monument més antic i al mateix temps més important d'aquesta espècie és una peça magnífica de la Col·lecció Preece, datada en 623 de la Hèg. (1226 de J. C.), de dimensions del tot considerables (3'6 x 1'8 metres). Procedeix de la mesquita de Kaschan i mostra en nombroses plaquetes, en rica estructura arquitectònica, un frontó sobre dues columnes, molt orlada per inscripcions tant en escriptura rectangular kufi com en la arrodonida Naskhi que resalten en relleu vidriat-blau sobre el fons blanc recobert de pintura de reflexos (1). La mateixa data que en les citades rajoles de Veramin (661 de la Hèg.) es troba en un mihrab procedent segons sembla del mateix santuari que aquest (2), i que es mostra com a obra de Ali ibn Moham-med ibn Abi Táhir, un ceramista que també ha firmat i datat en 663 de la Hèg. (1265 de J. C.) un petit exemplar de la Col·lecció Preece (3). Quel-

- (1) Rivière: *La ceramique dans l'art musulman*. (Paris, 1913), lám. 77.
 (2) Sarre: l. c. p. 67.
 (3) Wallis: l. c. II, fig. 2.

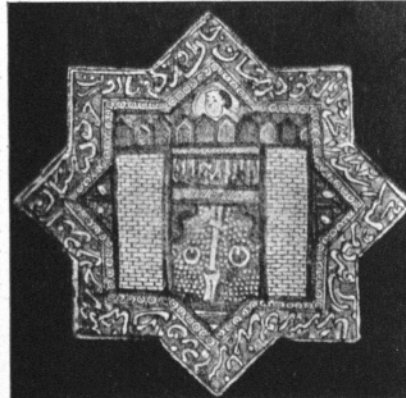

Fig. 5. — Rajola de reflexos datada l'any 682 de la Hègira (1283 de Jesu-Crist), a la Col·lecció O. Skaller de Berlín.

com més tart. 668 de la Hèg. fou feta una placa més grossa amb una làmpara en l'arc del nínxol i ample inscripció de les Sures, que es troba al Victòria and Albert Museum (1), visiblement executada sense amor i amb més lleugeresa que les abans citades.

Cap al final d'aquest segle. es fa usual també en aquesta espècie, de fàisó semblant que a les rajoles menors, l'ús del color turquesa al costat del blau-cobalt, com és indicat entre altres per un mihrab del 689 de la Hèg. (1290 de J. C.) (2), exposat en 1885 per Mr. Higgins al Burlington Club, al que segueix l'any 770 de la Hèg. (1307 de J. C.) una peça de la Col·lecció Salting dibuixat en el típic estil avençat (3). El fris de rajoles d'una obra arquitectònica que es troba en el British Museum, datat 709 de la Hèg., amb grans inscripcions en blau sobre un fons blanc tacat de vert i de reflexos, deu ésser igualment citat en aquest lloc, malgrat segons sembla no procedeixi precisament d'un mur de Quibla (4).

(1) En el catàleg la data està llegida erròniament «667». Exemplars sense data amb representació de làmpares penjants no són rares, entre altres en el mateix Museu i a la Col. Mansi. (V. Expos. Arts musulmans, 1903, lám. 33, 34).

(2) Burlington Fine Arts Club Exhib. 1885, n.º 150.

(3) Sarre: l. c.

(4) Wallis: l. c. fig. 22 (erròniament llegit «704»).

QUADERNS DE DIVULGACIÓ ARTÍSTICA DE LA GASETA DE LES ARTS

DIRECTOR: JOAQUIM FOLCH I TORRES

EL TRESOR ARTÍSTIC DE CATALUNYA

Ha sortit el primer quadern dedicat a

El Retaule dels Revenedors

Ha sortit el segon quadern

Els antics vidres catalans esmaltats

Formaran aquests quaderns, en sèries, un veritable catàleg artístic monumental de Catalunya

Subscripcions a la col·lecció "GASETA DE LES ARTS"
EDITORIAL POLÍGLOTA. — PETRITXOL, 8

Els més immediats dins la sèrie són de nou dos característics nínxols per oracions: un en possessió de Mr. Reas a Londres (1) i l'altre de Mr. Arthur a Alger, ambdós de l'any 710 de la Hèg. (1310 de J. C.) L'últim (figura 6), està format per tres plaques, aproximadament d'igual grandària i que divideixen horitzontalment el dibuix; l'ornamentació està quasi

bé del tot limitada a l'epigrafia, exclusivament en el rodó Duktus; l'arc de fulla trilobada barroc-arabesc descansa sobre columnes molt esveltes amb capitells estilitzats (1), no precisament amb fantasia.

Remarcable a causa del color metàl·lic brillant rosat que mostra

(1) La còpia per al gravat de agraïr-la al prof. Sarre. Les ratlles que es refereixen a la construcció al costat mateix de les columnes anomenen demés de la data, com a autor al Na djib Schems ed-din Husein.

(1) Chattfield Pier, l. c. i Burlington Fine: Arts Club Exhib. (1907).

GASETA DE LES ARTS

Petrítxol, 8 • EDITORIAL POLÍGLOTA • Apareix quinzenalment

Subscripció: Barcelona..... 2 ptes. al mes
Península i Amèrica 30 » l'any
Altres països..... 36 » »
Número solt: De l'any corrent Ptes. 1'25 anterior » 2

al costat del blau corrent, d'un sombrejat desconegut en el reste de Pèrsia, i que segurament sols fou introduït en un determinat taller, és una rajola de mihrab de la Col·lecció Sarre, qual text permet concloure en una fundació de Abu Said Behadur Khân (1316 a 1337) i com últim document a la nostra enumeració, un exemplar de grans dimensions (1'95x0'8), que l'antiquari armeni Kevorkian poc a poc va ajuntar de diversos fragments, en un dels quals es podia llegir la data de 723 de la Hèg. (1323 de J. C.)

Entre els nínxols de reflexos sense data, però remarcables artísticament i fàcilment incluíbles en l'agrupament anterior, citem-ne al menys dos: l'un, incomplet, a l'antiga Col·lecció Gans (1) (després Maugordato, avui Bachsitz), i un altre evidentment no imaginat com a mihrab, sinó com epitafi, de la Col·lecció Godman, que es refereix al Kâdhi Djelâl ed-dîn Abdelmelik, fill de l'Imam Djelâl ed-dîn Ali, personatges que tal volta podran fixar-se històricament (2).

(1) Meisterwerke Mohammed-Kunst. (Exposició 1910). Munich, 1912, lám. 109.

(2) Wallis: l. c., II l. 10.

(Seguirà.)

ERNEST KUHNEL

La fig. 6 esmentada en el text, serà publicada en el n.º pròxim amb la continuació de l'article, la traducció del qual ha sigut deguda i especialment autoritzada per l'autor en favor de la nostra «Gaset de les Arts».

GUIA DE LES ARTS I DELS ARTISTES

Pintors

BAIXERAS, DIONÍS CASP, 46.
BENET, RAFAEL MUNTANER, 1, 2.º, 1.ª
BIOSCA, JOAQUIM DIPUTACIÓ, 310.
CAPMANY, RAMON ESCUDELLERS, 8, TALLER.
CARLES, D. CASP, 56.
COLOM, JOAN CLARÍS, 99.
DURAN CAMPS, R. DIAGONAL, 335, TALLER.
ESPINAL, M. A. PROVENÇA, 362.
JUNYENT, OLAGUER Bonavista, 22.
MALLOL, IGNASI P. CLARÍS.—OLOT.
MAS I FONDEVILA, A. ... CLARÍS, 30, 3.ª
MASVILA, F. Pg. S. JOAN, 133, ESTUDI
MESTRES, FÉLIX DIPUTACIÓ, 289, 1.ª
RAURICH, NICOLAU BARCELONA, 24 (SARRIÀ)
RINCON, VICENTS PETRITXOL, 14.

Pintors de retaules

SABATÉ PASTOR, BON.ª PLAÇA LETAMENDI, 34.

Diapositives d'art per a projecció

COL·LECCIONS AESLA... ALDANA, 3, ENT.

Dibuixant de publicitat

VALENTINES, ISIDRE... R. Castellar, 22 TARRAGONA.

Dibuixants-pintors

CARDUNETS, ALEXANDRE DIPUTACIÓ, 235, 2.º, 1.ª

Escultors

CLARASÓ, ENRIC GRANADOS, TORRA SANT FRANCESC (SARRIÀ).
LLIMONA, JOSEP DIAGONAL, 410.
MARTORELL, SALVADOR ENRIC GRANADOS, 120.
OTERO, JAUME ARAGÓ, 329.
VILADOMAT I MASSANES, JOSEP SARDANYOLA.

Decoració

LENA, S. A. PL. ANTONI LOPEZ, 15, 3.ª, 2.ª

Decoradors

BADRINAS, A. NEPTÚ, 2 (GRÀCIA).
BUSQUETS, JOAN PASSEIG DE GRÀCIA, 36.
CASA «ARTS» SALMERON, 6 i 8.
LLONGUERAS, JAUME .. RDA. S. PERE, 36, 3.ª, 1.ª
MARCO, SANTIAGO ARAGÓ, 280.
PALAU, JOSEP MALLORCA, 313.
PARCERISAS I C.ª E. GRANADOS, 90
RIGOL, RAMON DIAGONAL, 389.

Projectistes de jardins

LLIMONA I BENET, RAFAEL Balmes, 19, 2.º, 2.ª
RIGOL ARTUR PL. TETUÁN, 18, TENDA.

Acadèmies de dibuix i pintura

BAIXAS Pl, 1, 1.ª

Llibreries d'art

EDITORIAL POLÍGLOTA PETRITXOL, 8.

Editors de llibres d'art

EDITORIAL MUNTANO- LA, S. A. PL. CATALUNYA, 9.

Reportatges d'art

SERRA, FRANCESC SALMERON, 156, 2.º

Efectes de dibuix i pintura

TEXIDOR, MODEST RBLA. CATALUNYA, 89.
TEXIDOR, VÍDUA E. ... RONDA SANT PERE, 16.

Antiquaris

COSTACARVAJAL CALL, 28, PRAL.
ESCLASANS, MARIA PIETAT, 10 DAR.ª CATED.
GALERIA MONTLLOR... FRENERIA, 5. » »
QUER FARRÉS, FR.º ... PALLA, 27.
VALENCIANO, J. CORRIBIA, 2.

Catifes (Manufactura)

AYMAT, TOMÀS RIUS I TAULET, 21 (SANT CUGAT DEL VALLÈS).
GALÍ, F. (Agent de A. Tronc. París) P. DE GRÀCIA, 59, ENT., 2.ª

Ceràmica d'art

GUARDIOLA, JOSEP..... MOZART, 6, 1.ª, 2.ª

Construcció i decoració

BASTÚS, QUERALTÓ I C.ª. STA. ELENA, 4 i 6.

Constructors d'obres

OLIVA MALLOL RDA. S. PERE, 48, 2.º, 2.ª

Ebenistes

BUSQUETS, JOAN P. GRÀCIA, 36.
HOMAR, G. CANUDA, 4.
ORRI, FREDERIC ATRIBAU, 226.
REIG I BERNET, LLUÍS.. ENRIC GRANADOS, 21.
VAYREDA, RAIMOND... BORRELL I DIPUTACIÓ, 111

Escultors decoradors

SOLER, FRANCESC ATRIBAU, 224 INTERIOR.

Escultura religiosa

CAMPS ARNAU, J. M.ª. ... MONTSENY, 77 (GRÀCIA).

Fusteries artístiques

CASAS, VÍDUA DE F. ... DIPUTACIÓ, 119-121.
TARRAGÓ, ENRIC..... CONSELL DE CENT, 283.

Galeries d'exposicions

AREÑAS CORTS, 670.
GALERIES DALMAU... P. GRÀCIA, 62.
GALERIES LAIETANES. CORTS, 613.

MALMEDÉ, L. P. GRÀCIA, 68.
PINACOTECA, LA CORTS, 644.
SALA PARÉS (MARAGALL) PETRITXOL, 5

Joiers

SUNYER, R. CORTS, 660.

Lacador

BRACONS, LLUÍS FOLGAROLLES, 46 S. G.

Làmpares

BIOSCA I BOTÉY RBLA. CATALUNYA, 129.

Metalls d'art

BIOSCA I BOTÉY RBLA. CATALUNYA, 129.
CORBERÓ, PERE ATRIBAU, 103.

Miralls

CAMALÓ, SUCCESSORS DE. LÀURIA, 9.

Mobles moderns

BADRINAS, A. NEPTÚ, 2 (GRÀCIA).

Papers pintats

GUASCH, FILL DE JOSEP. RAURICH, 8.
SÀLVIA, FILLS DE SALV... PORTAL DE L'ÀNGEL, 4

Parquets (fàbriques)

BASTÚS, QUERALTÓ I C.ª SANTA ELENA, 4 i 6
CASAS, VÍDUA DE F. ... DIPUTACIÓ, 119-121.

Pedra artificial

MINGUELL, JOAN PARÍS, 209.

Pintors decoradors

CASALS PEYPOCH, J.... ROGER DE FLOR, 164.
COROMINAS, MANUEL... ASTÚRIES, 14 (GRÀCIA).

Reproduccions artístiques

BECHINI, GABRIEL..... ROGER DE FLOR, 162.
PRIU, TOMÀS CONSELL DE CENT, 368.
RENART, J. DIPUTACIÓ, 271.

Tapisseries

BLANCO BAÑERES, H.ª. CALL, 21.
GALÍ, F. (Agent de A. Tronc. París) P. DE GRÀCIA, 59, ENT., 2.ª

Tapissers

BUSQUETS, JOAN PASSEIG DE GRÀCIA, 36.
GILABERT, JOSEP PASSEIG DE GRÀCIA, 114
LLOSA, PERFECTE..... BALMES, 128, TENDA.

Tapissos (Manufactura)

AYMAT, TOMÀS RIUS I TAULET, 21 (SANT CUGAT DEL VALLÈS).

Vidres d'art

CAMALÓ, SUCCESSORS DE. LÀURIA, 9.
GRANELL I C.ª..... ENRIC GRANADOS, 46.
RIGALT, BULBENA I C.ª CASANOVA, 32.

RAMON SUNYER
JOIER

TEL. 813 - S.P. GRANVIA, 660
BARCELONA

CASA FUNDADA L'ANY 1835

Oliva Mallol
Constructor d'obres

DESPATX:
RONDA SANT PERE, 48, 2.º, 2.ª
TELÈF. 1620 S. P.

MAGATZEM: PORTAL NOU, 52
BARCELONA

ANTIGA CASA A. OLIVA
FUNDADA EN 1885

T. Priu Maríné

Taller de daurats • Altars • Imatges
Decoració i reproducció en pasta
d'objectes d'art antic i modern
Casa especial per a la restauració
de retaules antics

Consell de Cent, 368 TELÈF. 2002 S. P.
(entre Bruch i Giroua) BARCELONA

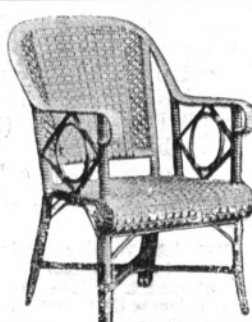
Vicens Ibàñez

Ferros d'art • Forja Catalana
Construcció de ferreries per a obres
Llànties • Fanals, etc.

Salmerón, 213 BARCELONA

REIXES DE L'EDIFICI DE LA CAIXA
D'ESTALVIS DE BARCELONA, CON-
STRUÏDES PER VICENS IBÀÑEZ

**MOBLES ARTÍSTICS
DE ROTEN (JONC)**

FÀBRICA:
Passeig de Gràcia, 115
BARCELONA

LA BASÍLICA

COMPRA I VENDA
DE
Antiguitats :
: Exposicions

Basilio Nebot
Pietat, 6 BARCELONA

ANTIGUITATS
D'ART

Call 28 PRAL.
(CARRER FERNANDO)
(PLAÇA ST. JAUME)

BARCELONA

LA PINACOTECA
de
GASPÀ ESMATJES

MARCS I GRAVATS
EXPOSICIONS PERMANENTS

Corta, 644 (entre P. Gràcia i Clara) Telèfon 5045 A.
BARCELONA

BRONZES D'ART
FERRETERIA I METALLS PER A OBRES
LÀMPARES
INSTAL·LACIONS AIGUA I GAS

BIOSCA & BOTEY, S. L.

VENDES: Rambla Catalunya, 129 Telèfon 1228 G.
TALLERS: Roger de Flor, 189 Telèfon 1005 G.

G. Homar

Mobles
Làmpares
Decoració
Antiguitats

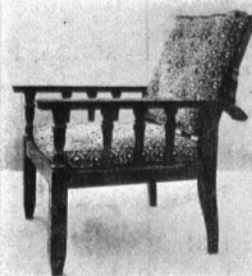
Canuda, 4 BARCELONA

SILLÓ DE REPÓS
Patent n.º 93559

POT GRADUAR-SE A QUATRE POSICIONS
DIFERENTS AVENTATJA EN CONFORT
I EN ECONOMIA AL SILLÓ ADJUSTABLE DE
FABRICACIÓ ANGLESÀ

Model A. Model B.
Tapissat amb molles Amb coixins de miraguano

A. Badrinas
Neptú, 2 (G.) BARCELONA

Construccions • Mobiliari
DECORACIÓ

Parcerisas i C.ª

Fusteria mecànica
Fàbrica de parquet-duela

Enric Granados, 90 Telèf. 2570 A.

Ll. Bracons
Lacador

EXPOSICIÓ I VENDA:
J. Mercadé Sala Parés
Passeig de Gràcia, 46 Petritxol, 3 i 5

TALLER:
Carrer Folgaroles, 46 (S. G.)

Art • Marcs
Presents

Sala Parés
Petritxol, 5 Telèf. 3523 A.

FILL DE
**MIQUEL
MATEU**

FERROS, ACERS, MAQUINÀRIA
BARCELONA, VALENCIA, BILBAO, MADRID, NEW-YORK

JOAN BUSQUETS
Casa fundada l'any 1840

MOBLES ARTÍSTICS DECORACIÓ
OBJECTES PER A PRESENT

Exposició, Despatx i Tallers:
Passeig de Gràcia, 36 - Tel. 5314 A. - Barcelona

LONES, LONETES, LLANETES
I ALTRES TEIXITS
TOLDOS, VELAM, BANDERES
I SIMILARS
TENDES DE CAMPANYA
DE DIFERENTS MODELS
CONFECCIÓ DE TOTA CLASSE
DE TREBALLS DEL RAM

G. ESTAPÉ
PASSEIG DE SANT JOAN, NÚM. 8
TELÈF. 203 - S. P.
BARCELONA